

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 001.8:339.562

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-4-1>**Кондро І.В.***аспірант кафедри соціальних дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ***Kondro Ihor***Postgraduate Student of the Social Disciplines Department,
Lviv State University of Internal Affairs*

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ ІМПОРТОЗАЛЕЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

METHODOLOGY FOR EVALUATION OF IMPORT DEPENDENCY OF THE NATIONAL ECONOMY

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано відомі в наукових джерелах методологічні підходи до оцінювання імпортозалежності вітчизняної економіки з урахуванням архітектури організації наукового дослідження. Аргументовано, що сучасні наукові дослідження в сфері міжнародної торгівлі та політики імпортозаміщення опираються на низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Враховуючи сукупність методичних підходів та такі складові економічної безпеки, як зовнішньоекономічна, науково-технологічна, виробнича та продовольча, сформовано множину показників. Критеріями відбору є принципи системності, комплексності, однозначності, адекватності, безперервності та об'єктивності. Акцентовано увагу на етапах проведення методології інтегрального оцінювання, запропоновано множину показників для розрахунку рівня імпортозалежності національної економіки.

Ключові слова: методологічні підходи, імпортозалежність, національна економіка, економічна безпека, методологія інтегрального оцінювання.

АННОТАЦИЯ

Проанализированы известные в научных источниках методологические подходы к оценке импортозависимости отечественной экономики с учетом архитектуры организации научного исследования. Аргументировано, что современные научные исследования в сфере международной торговли и политики импортозамещения основываются на ряде общенаучных и специальных методов исследования. Учитывая совокупность методических подходов и такие составляющие экономической безопасности, как внешнеэкономическая, научно-технологическая, производственная и продовольственная, сформировано множество показателей. Критериями отбора являются принципы системности, комплексности, однозначности, адекватности, непрерывности и объективности. Акцентировано внимание на этапах проведения методологии интегральной оценки, предложено множество показателей для расчета уровня импортозависимости национальной экономики.

Ключевые слова: методологические подходы, импортозависимость, национальная экономика, экономическая безопасность, методология интегральной оценки.

ANNOTATION

The methodical approaches to the estimation of the import dependency of the domestic economy, taking into account the architectonics of the organization of scientific research, are well-known

in scientific sources. It is argued that modern research in the field of international trade and import substitution policies is based on a number of general scientific and special research methods. The methodology of scientific research should be based on certain principles, in particular: the unity of theory and practice; systematic, when the object under study is considered as a whole, and each phenomenon is evaluated in correlation with others; development, which involves the formation of scientific knowledge reflecting the contradictions, qualitative and quantitative changes of the object of research; objectivity, which requires consideration of all factors characterizing the investigated processes; decomposition, that is, the separation of some components from the whole; abstraction, which involves focusing attention on the main and the loss of secondary properties of the investigated object. Methodological approaches to assessing the level of import dependence of the domestic economy are based on the means and methods of theoretical and experimental research, depend not only on the subject itself, but also on the level of research. Taking into account a set of methodological approaches and such components of economic security as foreign economic security, scientific and technological safety, industrial safety and food security, a set of indicators has been formed. Selection criteria are the principles of systematic, integrity, uniqueness, adequacy, continuity and objectivity. The emphasis is on the stages of the implementation of the integrated evaluation methodology, a set of indicators has been proposed for calculating the level of import dependence of the national economy. The next step in the chosen methodology is to determine the direction vector of the indicators, their demarcation on indicators-stimulants and indicators-de-stimulants. In order to bring the selected indicators to a comparable form, a valuation procedure is carried out, hence the determination of weight coefficients and threshold values for each indicator. Approbation of this methodology will allow to diagnose the real state of import dependence of the national economy and to focus the attention of scientists and practitioners on the implementation of the state policy of import substitution.

Key words: methodological approaches, import dependency, national economy, economic security, methodology of integrated evaluation.

Постановка проблеми. В умовах глобального інформаційного перенасичення та стрімкого продукування новітніх знань загострюється питання вибору адекватних методів наукового дослідження. Наукою та практикою доведено, що інтенсивні методи організації діяльності будь-

якого суб'єкта господарської діяльності потребують наукового обґрунтування проблеми, аналізу ситуації чи задач, особливо при прийнятті управлінських рішень. Методологія наукового дослідження як основа для проведення наукового пізнання поставленої проблеми, охоплює сукупність методів, принципів, засобів та форм її організації. Методичні підходи до оцінювання рівня імпортозалежності вітчизняної економіки ґрунтуються на засобах та прийомах теоретичного та експериментального дослідження, залежать не лише від самого предмету, а й від рівня дослідження. Як і будь-яке наукове дослідження, вивчення особливостей оцінювання імпортозалежності національної економіки проводиться у певній логічній послідовності, що, безумовно, забезпечує обґрунтованість, поетапність та конкретність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що питання загальної методології наукових досліджень та методичних підходів до розв'язання поставлених завдань чи окреслених задач перебуває в полі зору багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. З-поміж представників економічної науки варто виділити наукові напрацювання В. Вітлінського, Д. Гордона, О. Кустовську, А. Лудченко, М. Сенюшкіну, В. Юринця та ін. Методичні підходи до оцінювання імпортозалежності вітчизняної економіки вивчали Т. Васильців, А. Голікова, Я. Жаліло, Н. Ковтун, Р. Лупак, А. Мазаракі, Т. Мельник, А. Сухоруков, Ю. Харізашвілі та ін.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми Водночас актуальними залишаються питання обґрунтування оптимальних методів вивчення досліджуваної проблематики, формування сукупності показників, на основі яких можна визначити інтегральний індекс імпортозаміщення, вивчення взаємозв'язків та взаємозалежностей між видами економічної безпеки, які найтісніше репрезентують стан імпортозалежності та імпортозаміщення в Україні.

Метою статті є обґрунтування методичних підходів до оцінювання імпортозалежності вітчизняної економіки з урахуванням архітекτονіки організації наукового дослідження та формування множини показників у рамках інтегрального оцінювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. При проведенні наукових досліджень розглядаються конкретні методи організації процесу наукового пошуку, наукового дослідження, які можна групувати за певними ознаками. Оскільки питання (проблема) імпортозалежності характеризується багатоаспектністю, виникає потреба ретельного відбору тих методів дослідження, які будуть відповідати вимогам і задачам дослідження. Відповідно можуть використовуватися методи наукових досліджень, які торкаються проблеми вивчення теоретичних основ дослідження імпортозаміщення з позиції

новітніх теорій міжнародної торгівлі, теорії безпекознавства тощо. До таких методів відносимо методи аналізу та синтезу, абстрагування, формалізації, аналогії, моделювання, синергетики, системного підходу.

Класифікувати методи дослідження можемо й за рівнями дослідження – теоретичним та емпіричним. Для теоретичного рівня дослідження використовують методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу, аналогії, абстрагування, ідеалізації. Для емпіричного рівня застосовують методи спостереження, експерименту, опису, синергетики, статистики та ін. Доволі поширеним є індексний метод, за допомогою якого можна визначити вплив визначальних чинників на кінцеві результати, відстежити тенденції та закономірності як в поточному періоді, так і в динаміці за досліджуваній проміжок часу. За допомогою індексного методу можна виявити відхилення за кількісними та якісними параметрами, важливо також дотримуватися точності та достовірності інформації, що використовується [1, с. 80].

Під методом розуміємо спосіб організації теоретичного й практичного пізнання реального світу, метод вказує на шлях дослідження чи пізнання, виступає конкретним інструментом для розв'язання фундаментального завдання науки – відкриття об'єктивних законів. На думку В. Юринця, метод – це підхід, засіб або прийом теоретичного або практичного втілення явища чи процесу; сукупність методів, необхідних для проведення результативного дослідження, становить методика дослідження, яка включає три структурних елементи: теоретико-методологічну, історико-теоретичну та практичну частини. Методика дослідження повинна відповідати конкретним завданням та відображати специфіку досліджуваних об'єктів, явищ і процесів. Методи дослідження можемо класифікувати за характером пізнавальної діяльності та способом організації дослідження [2, с. 15-17].

Варто зауважити, що методологія наукових досліджень повинна ґрунтуватися на певних принципах, зокрема: єдності теорії і практики; системності, коли досліджуваній об'єкт розглядається як єдине ціле, а кожне явище оцінюється у взаємозв'язку з іншими; розвитку, що передбачає формування наукових знань з відображенням суперечностей, якісних та кількісних змін об'єкта дослідження; об'єктивності, що вимагає врахування всіх факторів, які характеризують досліджувані процеси; декомпозиції, тобто виокремленні деяких складових з цілого; абстрагування, що передбачає зосередження уваги на головних та упущенні другорядних властивостей досліджуваного об'єкта [2, с. 14].

Наукові методи класифікують за способами організації наукового дослідження. Виділяють методи кількісного та якісного оброблення даних, які дозволяють у формалізованому та числовому виді відобразити стан та динаміку

досліджуваних явищ і процесів. Застосування комплексних методів дає можливість охарактеризувати структурно-функціональні зв'язки в межах об'єкта дослідження.

Деякі наукові дослідження потребують застосування формалізованих математичних методів, зокрема моделювання з використанням макроекономічних моделей, ігрові моделі, метод головних компонент тощо.

Ґрунтовному дослідженню будь-яких процесів чи явищ передуює процедура формування системи або множини індикаторів. Набір індикаторів – це взаємопов'язана система показників, кожен з яких характеризує певний аспект економічної сфери [3, с. 34]. При формуванні системи показників важливо враховувати кількісний та якісний їх формат, галузеві, чи регіональні особливості певних процесів, аби найбільш ґрунтовно й всебічно відобразити стан об'єкта дослідження. Ключову роль відіграє достовірність джерел інформації та системний підхід до збору, обробки та систематизації вхідних даних.

З-поміж найбільш застосовуваних методик у теорії і практиці безпоказнавства варто виокремити методологію інтегрального оцінювання. На думку Ю. Харазішвілі, ця методологія передбачає застосування інноваційного складу показників; використання нелінійної (мультиплікативної) форми інтегрального індексу; одночасне нормування й інтегральна оцінка індикаторів і порогових значень; формалізоване обґрунтування вагових коефіцієнтів та ін. [4, с. 104]. Окрім цього застосування методології інтегрального оцінювання дозволить оцінити не лише рівень економічної безпеки (чи якогось її підвиду), а й стати підґрунтям для прийняття управлінських рішень, розробки стратегії зміцнення національної безпеки, реалізації державної політики тощо.

Одним з невід'ємних етапів методології наукового дослідження (в т.ч. інтегрального оцінювання) є визначення вектора спрямованості або направленості впливу показників, що увійшли до вибірки. З цією метою усі показники розділяють на показники-стимулятори та показники-дестимулятори. До показників-стимуляторів відносять ті показники, які здійснюють позитивний (стимулюючий) вплив на результуючу величину, наприклад, на рівень економічної безпеки; до показників-дестимуляторів зараховують ті, які чинять негативний (деструктивний) вплив, тобто сприяють зниженню рівня економічної безпеки.

Варто зауважити, що наступним важливим етапом виступає етап нормалізації відібраних показників, тобто приведення їх до співвимірної величини в діапазоні від 0 до 1. Щодо методів нормалізації, то їх в науковій літературі є чимало, причому показники-стимулятори та показники-дестимулятори нормалізують по-різному. Найчастіше використовують такі два методи:

1) за максимальним значенням для показників-стимуляторів та мінімальним для показників-дестимуляторів:

$$z_i = \begin{cases} \frac{x_i}{x_{i,\max}}, & \text{якщо } x_i - \text{стимулятор, } i \in N, x_{i,\max} \neq 0; \\ \frac{x_{i,\min}}{x_i}, & \text{якщо } x_i - \text{дестимулятор, } i \in N, x_i \neq 0; \end{cases} \quad (1)$$

2) за різницями між максимальним та мінімальним значенням:

$$z_i = \begin{cases} \frac{x_i - x_{i,\min}}{x_{i,\max} - x_{i,\min}}, & \text{якщо } x_i - \text{стимулятор, } i \in N, x_{i,\max} \neq 0; \\ \frac{x_{i,\max} - x_i}{x_{i,\max} - x_{i,\min}}, & \text{якщо } x_i - \text{дестимулятор, } i \in N, x_i \neq 0; \end{cases} \quad (2)$$

де z_i – нормовані статистичні значення індикаторів x_i ; $x_{i,\min}$ та $x_{i,\max}$ – найменші та найбільші значення відповідно.

Загалом мультиплікативна форма інтегрального індексу передбачає визначення динамічного ряду інтегрального індексу та розрахунок вагових коефіцієнтів та порогових значень. Порогові значення визначають як граничні величини, або своєрідні критерії, недотримання чи відхилення від яких сигналізує про настання небажаних (руйнівних) тенденцій. Надзвичайно важливо, щоб вибрані для інтегрального оцінювання індикатори балансували на рівні порогових значень або прямували у напрямі їх досягнення. Така реальна ситуація забезпечить перебування інтегрального індексу у зоні безпеки. Разом з тим, вагоме значення відіграють методи визначення порогових значень, тоді як самі порогові значення можуть змінюватися залежно від конкретної ситуації.

Заслугує на увагу наукова позиція М. Абрамової, на думку якої, характер важливості впливу змін складових елементів на стан економічної безпеки можна відстежити за допомогою зіставлення результатів розрахунку таких коефіцієнтів, як стійкість зв'язку, коефіцієнт кореляції, а сталість щорічних змін – коефіцієнта варіації [5, с. 48-49].

Коефіцієнт стійкості (K_n) визначає величину зв'язку та характер впливу (прямий / обернений) змін на. Зв'язок вважається стійким, якщо одержаний результат перевищує 0,7, а сам коефіцієнт розраховується за формулою:

$$K_n = 1 - \frac{\sum |d_y - b_n d_{x_n}|}{\sum d_y}, \quad (3)$$

де b_n – параметри рівнянь окремих факторних ознак; d_y – розмір відхилень коефіцієнтів порівняння емпіричних значень результативної ознаки; d_{x_n} – розмір відхилень коефіцієнтів порівняння емпіричних значень факторних ознак.

Коефіцієнт кореляції (r_{yx}) використовують для визначення величини впливу змін складових елементів (X_n) економічної безпеки на її стан (Y). Вважають, що вплив є суттєвим, якщо величина коефіцієнта кореляції перевищує 70 %.

$$r_{yx} = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - m_x) - (y_i - m_y)}{\sqrt{\sum_{i=1}^N (x_i - m_x)^2 \sum_{i=1}^N (y_i - m_y)^2}}, \quad (4)$$

де $m_x = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N x_i$; $m_y = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N y_i$; $(x_i - m_x)$ – величина поточного відхилення x від середнього значення X_n ; $(y_i - m_y)$ величина поточного відхилення y від середнього значення Y .

Коефіцієнт варіації (kV_n) розраховують для визначення стабільності у змінах складових економічної безпеки від їх середньої величини за формулою:

$$kV_n = \frac{\sigma_n}{\bar{X}_n} \times 100\%, \quad (5)$$

де σ_n – величина дисперсії вибірки; $\bar{X}_n$ – середня арифметична зважена сукупності; n – кількісний показник спостережень.

Окресливши загальновідомі методики оцінювання економічної безпеки на макро- чи мезорівнях, спробуємо їх систематизувати та визначити спектр тих методичних підходів, за допомогою яких нам вдасться оцінити рівень імпортозалежності вітчизняної економіки.

Відомі дослідники досліджуваної проблематики В. Лагутін, А. Мазаракі, Т. Мельник зазначають, що оцінювання імпортозалежності має бути багатоваріантним, а за допомогою методичних прийомів ситуаційного аналізу можна побудувати модель концептуальних заходів на різних рівнях управлінської вертикалі. Важливим у цьому процесі є розробка сценаріїв вибору ефективних організаційно-економічних сценаріїв функціонування внутрішнього ринку, зниження недобросовісної конкуренції, недопущення монополізму, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів тощо [6; 7; 8].

До статистичних методів аналізу імпортозалежності схиляються Г. Голубова, Н. Ковтун, В. Михайлов, на думку яких, такі методи позбавлені неточностей та суб'єктивних критеріїв, а відтак дають можливість з високою вірогідністю визначити тенденції та кон'юнктуру внутрішнього та зовнішнього ринків [9; 10; 11]. Безумовно, загальнодоступні статистичні джерела інформації доволі детально відображають стан зовнішньоекономічної діяльності, обсяги зовнішньої торгівлі товарами і послугами, динаміку товарної та географічної структури зовнішньої торгівлі України тощо. Однак з позиції безпекових критеріїв, ймовірної ідентифікації потенційних і реальних загроз відстежити статистичну інформацію досить важко. Вважаємо, що статистичні методи при оцінюванні імпортозалежності є базовими, але не вичерпними крізь призму неповної інформаційної бази.

Прихильники математичних методів моделювання Я. Жаліло, О. Собкевич, А. Сухоруків переконані, що математичне моделювання є ключовим при оцінюванні рівня імпортозалеж-

ності національної економіки і з його допомогою можна не лише оцінити реальний стан, а й спрогнозувати розвиток подій у майбутньому [12; 13; 14]. Поділяємо таку наукову позицію, оскільки точність математичних розрахунків у поєднанні з коректно сформованою вибіркою показників дозволяють отримати адекватні моделі імпортозалежності, на підставі яких можна спроектувати ефективну систему підтримки та прийняття управлінських рішень. Такі методи доволі часто використовують при реалізації державної політики імпортозаміщення.

Колектив авторів [15] для визначення характерних ознак та тенденційних рис імпортозалежності пропонує використовувати методи ситуаційного моделювання, за допомогою яких можна коректно пояснити нелінійні залежності, розв'язати проблему різної розмірності та ін. На нашу думку, ситуаційне моделювання можна розглядати як один із способів формалізації процесу поступового зниження імпортозалежності національної економіки та переходу до експортоорієнтованого типу господарювання. Завдяки цим методам можна визначити оптимальне співвідношення між виробництвом та споживанням продукції, забезпеченням належного контролю якості продукції, дотриманням міжнародних стандартів.

Методи аналізу та обробки сценаріїв рекомендують брати на озброєння С. Давиденко та К. Пугачевська [16; 17]. Автори зазначають, що використання цих методів дає можливість встановити критичні точки надмірної відкритості національної економіки щодо імпорту товарів та розробити сценарії розвитку внутрішнього виробництва з ймовірним стимулюванням політики імпортозаміщення.

На важливості експертних методів наполягають І. Вдовиченко, М. Кизим, Л. Созанський та вважають, що саме ці методи забезпечують вищу об'єктивність оцінювання імпортозалежності порівняно з деякими відносними показниками, розрахованими на основі узагальненої статистичної інформації [18; 19; 20].

Автори колективної монографії [20] зазначають, що експертні методи є превалюючими у тому випадку, коли досить складно сформулювати якісну вибірку для оцінювання ступеня проникнення імпорту на внутрішній ринок, зокрема при дослідженні регіональних та локальних ринків. Погоджуємося з такою позицією, адже роль саме таких методів посилюється за умови дефіциту статистичної інформації, або її недостовірності. Ще один випадок, коли експертні методи є актуальними – це вивчення та оцінювання досліджуваного об'єкта за новітніми (нововведеними) параметрами, коли дослідник пропонує ввести новий показник чи критерій, а офіційних даних немає, або вони є в обмеженому доступі чи вигляді.

З огляду на полікритеріальність поняття імпортозалежності та регіональні відмінності у наповненості внутрішнього ринку імпортованими

товарами вважаємо, що експертні методи будуть виправдані за умови врахування споживчих настрів та купівельної спроможності населення, здатності внутрішніх виробників задовольнити наявний споживчий попит тощо.

Науково обґрунтованими, на нашу думку, є методичні підходи до оцінювання імпортозалежності з позиції підвидів (складових) економічної безпеки, які найтісніше корелюють з досліджуваною проблематикою. Мова йде про такі види безпеки, як зовнішньоекономічна, науково-технологічна, виробнича та продовольча.

Так, більшість науковців висловлюють думку, що при дослідженні стану імпортозалежності національної економіки вибір показників повинен відображати тенденції та стан зовнішньоекономічної безпеки [21, с. 18; 4]. Залежність від умов техноглобалізму та його вплив на стан науково-технічного потенціалу, а загалом і на науково-технологічну безпеку держави досліджувала І. Бабець. До множини індикаторів автор зараховує показники, які визначають технологічну залежність держави [21, с. 14-15]. Частково у розрізі виробничої безпеки презент-

Таблиця 1
Система показників для оцінювання імпортозалежності вітчизняної економіки у розрізі складових економічної безпеки держави

Складова економічної безпеки	Назва показника	Економічний контент
Зовнішньоекономічна безпека	Частка експорту товарів у ВВП, %	Характеризує експортний потенціал країни
	Частка імпорту товарів у ВВП, %	Вказує на залежність вітчизняної економіки від імпортних поставок
	Коефіцієнт покриття експортом імпорту, разів	Відображає співвідношення обсягів експорту та імпорту товарів і послуг
	Відкритість економіки, %	Відображає частку експорту та імпорту товарів і послуг у ВВП
	Частка імпорту у внутрішньому споживанні країни, %	Характеризує частку імпорту у перевищенні внутрішнього виробництва над імпортом
	Сальдо зовнішньоторговельного балансу, у % до ВВП	Показує співвідношення різниці між вартістю експорту й імпорту продукції та обсягом ВВП
Науково-технологічна безпека	Частка високотехнологічної продукції в експорті (імпорті) товарів, %	Характеризує спроможність вітчизняної економіки випереджувати загальносвітові тенденції у технологічному розвитку
	Частка низькотехнологічної продукції в експорті (імпорті) товарів, %	Віддзеркалює технологічне відставання країни на світовому ринку
	Сальдо високотехнологічної продукції, %	Показує співвідношення експорту та імпорту високотехнологічної продукції
	Частка експорту високотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту, %	Демонструє реальний рівень конкурентоспроможності національної економіки
	Експорт наукомістких послуг, % від загального експорту послуг	Характеризує попит іноземних замовників на вітчизняний інтелектуально-інноваційний потенціал
	Коефіцієнт технологічної залежності, %	Відображає ефективність інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів
Безпека реального сектора (виробнича безпека)	Зайнятість в середньо- і високотехнологічному виробництві, % від робочої сили	Демонструє використання людського капіталу в середньо- і високотехнологічному виробництві
	Новинки на ринку продажів, % від обороту	Показує обсяг новоствореної вітчизняної продукції у загальному обсязі товарообороту
Продовольча безпека	Частка імпортного продовольства, %	Вказує на залежність вітчизняного ринку продовольства від імпортованої продукції
	Частка імпортного продовольства у загальному обсязі споживання продовольства, %	Відображає частку споживання імпортної продукції у загальному обсязі споживання

Джерело: складено автором

тують показники імпортозалежності Т. Васильків, Д. Венцовський та Р. Лупак. Це, зокрема, такі показники, як частка товарів, виготовлених на території України, у структурі роздрібно-товарообороту торгової мережі підприємств та частка продажу товарів вітчизняного виробництва у структурі оптового товарообороту підприємств оптової торгівлі, рівень покриття імпортом потреб внутрішнього ринку, частка національних виробників на внутрішньому ринку, частка внутрішнього ринку в реалізації національних виробників [22, с. 15; 23, с. 34-37]. Певний взаємозв'язок між імпортозалежністю та продовольчою безпекою відстежуємо у наукових працях [24; 25]. З-поміж показників економічної безпеки О. Ілларіонов виокремлює «імпорт у % до ВВП, в т.ч. продовольство у % до споживання продовольства» [24, с. 39]. Теза Р. Тринька про те, що «продовольча безпека може бути реалізована за умов, що не менше як 70 % потреб харчових продуктів буде забезпечено головним чином за рахунок власного виробництва» підтверджує наше припущення щодо взаємозв'язку між імпортозалежністю та продовольчою безпекою [25, с. 145].

Проаналізувавши науково-методичні підходи до оцінювання імпортозалежності національної економіки, наголосимо на важливості та об'єктивності методології інтегрального оцінювання. З урахуванням сукупності наукових методів, за допомогою яких ми можемо оцінити стан та динаміку імпортозалежності, сформуємо множини показників. Критеріями відбору слугуватимуть принципи системності, комплексності, однозначності, адекватності, безперервності та об'єктивності. Узагальнена система показників для оцінювання імпортозалежності вітчизняної економіки наведена у табл. 1.

Наступним кроком у вибраній методології є визначення вектору направленості показників, їх розмежування на показники-стимулятори і показники-дестимулятори. З метою приведення вибраних показників до співвимірною вигляду проводять процедуру нормування, відтак відбувається визначення вагових коефіцієнтів та порогових значень для кожного індикатора. Оскільки розрахунок інтегрального індексу імпортозалежності економіки проведемо з урахуванням чотирьох складових економічної безпеки держави, необхідно зробити розрахунок динамічного ряду інтегрального індексу за мультиплікативною формою (згорткою першого та другого рівнів). На завершальному етапі за допомогою t-критерію визначимо граничні значення (нижнє граничне, нижнє оптимальне, верхнє оптимальне, верхнє граничне) та проєкцію можливих зон (приміром, збитків, небезпеки, загроз, безпеки). Апробація вищезгаданої методології дозволить діагностувати реальний стан імпортозалежності національної економіки та сфокусувати увагу науковців і практиків на реалізації державної політики імпортозаміщення.

Висновки Використання методів наукового дослідження є невід'ємним базисом для ґрунтовного та всебічного аналізу досліджуваних явищ і процесів. Обґрунтовано методичні підходи до оцінювання імпортозалежності вітчизняної економіки з урахуванням архітектоніки організації наукового дослідження. Аргументовано, що сучасні наукові дослідження в сфері міжнародної торгівлі та політики імпортозаміщення зокрема опираються на низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Акцентовано увагу на етапах проведення методології інтегрального оцінювання, запропоновано множину показників для розрахунку рівня імпортозалежності національної економіки.

Перспективою подальших досліджень є апробація методології інтегрального оцінювання на прикладі показників, що характеризують імпортозалежність національної економіки з метою розробки пропозиції до стратегії забезпечення економічної безпеки держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сенюшкіна М.А., Ермоленко Г.Г. Методология научных исследований. Учебно-методическое пособие. Симферополь. 2010. 168 с.
2. Юринець В.Є. Методология наукових досліджень. Львів, 2011. 178 с.
3. Александрова О.Ю. Система індикаторів оцінки економічної безпеки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 30. С. 34–36.
4. Харазішвілі Ю. М., Дронь Є. В. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі : аналіт. доп. Київ, 2014. 117 с.
5. Абрамова М.В. Аналіз змін складових елементів економічної безпеки України та їх важливості відповідно до підходів визначення її рівня. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 4. С. 46-51.
6. Внутрішній ринок і торгівля України: структурно-інституціональна трансформація : монографія / за ред. В. Д. Лагутіна. Київ, 2015. 432 с.
7. Зовнішня торгівля України: XXI століття : монографія / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ, 2016. 600 с.
8. Стратегія посткризового розвитку зовнішньоекономічного сектора України : монографія / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ, 2014. 652 с.
9. Голубова Г. В. Статистичний аналіз зовнішньої торгівлі України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія економічна. 2014. Вип. 87. С. 89-94.
10. Ковтун Н., Бабірад-Лазунін В. Методологічні засади та методика статистичного оцінювання умов зовнішньої торгівлі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія «Економіка». 2014. Вип. 10 (163). С. 26-31.
11. Михайлов В. С. Деякі методологічні питання побудови індексів зовнішньої торгівлі в Україні. *Статистика України*. 2004. № 2. С. 21-23.
12. Жаліло Я. А., Гацько В. М. Проблеми формування сучасних засад політики імпортозаміщення в Україні. *Стратегічна панорама*. 2006. № 1. С. 102-111.

13. Пріоритети політики імпортозаміщення у стратегії модернізації промисловості України : аналіт. доп. / О. В. Собкевич та ін. Київ, 2012. 71 с.
14. Сухоруков А. Синергетичні аспекти забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2009. Вип. 2. С. 23-36.
15. Фактори макроекономічної нестабільності в системі моделей економічного розвитку : монографія / за ред. М. І. Скрипниченко. Київ, 2012. 720 с.
16. Давиденко С. В. Актуальні проблеми та перспективи оптимізації імпортозалежності України. *Стратегічна панорама*. 2009. № 1. С. 109-116.
17. Пугачевська К. Імпортозалежність внутрішнього ринку України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 5. С. 27-39.
18. Вдовиченко І. Н., Косолапов В. Л. Загальні тенденції розвитку експертних технологій для дослідження складних систем. *Науково-технічна інформація*. 2004. № 3. С. 17-20.
19. Созанський Л. Й. Методичний підхід до інтегральної оцінки зовнішньоекономічної складової конкурентоспроможності промислового сектора економіки. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2016. Вип. 2(6). С. 48-53.
20. Моделирование устойчивого развития регионов : монография / под ред. Н. А. Кизима. Харьков, 2010. 180 с.
21. Бабець І.Г. Стратегія економічної безпеки інтеррегіонального співробітництва України в умовах євроінтеграції : автореф дис. на здобуття наук. ступ. д.е.н. : 21.04.01. Київ, 2013. 40 с.
22. Лупак Р.Л. Імпортозаміщення в системі економічної безпеки держави: регіональний аспект : автореф дис. на здобуття наук. ступ. д.е.н. : 21.04.01. Київ, 2018. 40 с.
23. Венцовський Д. Ю. Забезпечення національних інтересів в умовах імпортозалежності внутрішнього товарного ринку. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 2 (43). С. 32-44.
24. Илларионов А. Критерии экономической безопасности URL: http://iea.ru/article/publ/vopr/1998_10.pdf
25. Тринько Р.І. Продовольча безпека: аналітична діагностика. Монографія. Львів, 2010. 168 с.
6. Laghutin V. D. (ed.) (2015) Vnutrishnij rynek i torghivlja Ukrajinj: strukturno-instytucionaljna transformacija [Ukraine's Internal Market and Trade: Structural-Institutional Transformation]: Monograph. Kyjiv (in Ukrainian)
7. Mazaraki A. A. (ed.) (2016) Zovnishnja torghivlja Ukrajinj: XXI stolittja [Foreign Trade of Ukraine: XXI Century] : Monograph, Kyjiv (in Ukrainian)
8. Mazaraki A. A. (ed.) (2014) Strateghija postkryzovogho rozvytku zovnishnjoekonomichnogho sektora Ukrajinj [Strategy of post-crisis development of the foreign economic sector of Ukraine]: Monograph, Kyjiv (in Ukrainian)
9. Gholubova Gh. V. (2014) Statystychnyj analiz zovnishnjoj torghivli Ukrajinj [Statistical analysis of Ukraine's foreign trade]. *Bulletin of the Karazin Kharkiv National University*, vol. 87. pp. 89-94.
10. Kovtun N., Babirad-Lazunin V. (2014) Metodologichni zasady ta metodyka statystychnogho ocinjuvannja umov zovnishnjoj torghivli [Methodological principles and methodology for statistical evaluation of foreign trade conditions]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, vol. 10 (163). pp. 26-31.
11. Mykhajlov V. S. (2004) Dejaki metodologichni pytannja pobudovy indeksiv zovnishnjoj torghivli v Ukrajinj [Some methodological questions of construction of indexes of foreign trade are in Ukraine]. *Statistics of Ukraine*, no. 2. pp. 21-23.
12. Zhailo Ja. A., Ghacjko V. M. (2006) Problemy formuvannja suchasnykh zasad polityky importozamishhennja v Ukrajinj [Problems of forming of modern principles of policy of importation substitution in Ukraine]. *Strategic panorama*, no. 1. pp. 102-111.
13. Sobkevych O. V. (2012) Priorytety polityky importozamishhennja u strateghiji modernizaciji promyslovosti Ukrajinj [Priorities of policy of the import substitution are in strategy of modernization of industry of Ukraine], Kyjiv (in Ukrainian)
14. Sukhorukov A. (2009) Synerghetychni aspekty zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky derzhavy [Sinergistical aspects of providing of economic security of the state]. *Bulletin of the Ternopil national economic university*, vol. 2. pp. 23-36.
15. Skrypnychenko M. I. (2012) Faktory makroekonomichnoji nestabilnosti v systemi modelej ekonomichnogho rozvytku: monoghrafija [Factors of macroeconomic instability are in the system of models of economic development : monograph], Kyjiv (in Ukrainian)
16. Davydenko S. V. (2009) Aktualjni problemy ta perspektyvy optymizaciji importozalezhnosti Ukrajinj. *Strategichna panorama* [Issues of the day and prospects of optimization of importozalezhnosti Ukraine]. *Strategic panorama*, no. 1. pp. 109-116.
17. Pughachevsjka K. (2016) Importozalezhnistj vnutrishnjogho rynku Ukrajinj [Import dependence of internal market of Ukraine]. *Foreign trade: economy, finances, right*, no. 5. pp. 27-39.
18. Vdovychenko I. N., Kosolapov V. L. (2004) Zagaljni tendenciji rozvytku ekspertnykh tekhnologij dlja doslidzhennja skladnykh system [General progress of expert technologies trends are for research of the difficult systems]. *Scientific and technical information*, no. 3. pp. 17-20.
19. Sozanskyj L. J. (2016) Metodychnyj pidkhid do integrahlnojji ocinky zovnishnjoekonomichnoji skladovoi konkurentospro-mozhnosti promyslovogho sektora ekonomiky [The methodical going is near the integral estimation of external economic component competitiveness of industrial sector of economy]. *Scientific bulletin of the Mukachivskogo State University*, Vol. 2(6). pp. 48-53.

REFERENCES:

1. Senjushkyna M.A., Ermolenko Gh.Gh. (2010) *Metodologhyja nauchnykh yssledovanyj* [Methodology of scientific researches]. Uchebno-metodycheskoe posobyje. Symferopolj (in Russian)
2. Jurynej V.Je. (2011) *Metodologhija naukovykh doslidzhenj* [Methodology of scientific researches]. Ljviv (in Ukrainian)
3. Aleksandrova O.Ju. (2010) *Systema indykatoriv ocinky ekonomichnoji bezpeky* [System of indicators of estimation of economic security]. *Bulletin of Economics of Transport and Industry* no. 30. pp. 34–36.
4. Kharazishvili Ju. M., Dronj Je. V. (2014) *Proghnozuvannja indykatoriv, poroghovykh znachenj ta rivnja ekonomichnoji bezpeky Ukrajinj u serednjostrokovij perspektyvi* [Predicting indicators, thresholds and the level of economic security of Ukraine in the medium term: analytical report]. Kyjiv. (in Ukrainian)
5. Abramova M.V. (2015) *Analiz zmin skladovykh elementiv ekonomichnoji bezpeky Ukrajinj ta jikh vazhlyvosti vidpovidno do pidkhodiv vyznachenja jiji rivnja* [Analysis of changes in the components of economic security of Ukraine and their importance in accordance with approaches to determine its level]. *Bulletin of Vinnitsa Polytechnic Institute*, no. 4. pp. 46-51.

20. Kyzym N. A. (ed.) (2010) *Modelyrovanye ustojchyvogho razvytyja rehhyonov : monohrafyja* [Design of steady development of regions : monograph], Kharjkov (in Ukrainian)
21. Babecj I.Gh. (2013) *Strateghija ekonomichnoji bezpeky interreghionalnogho spivrobotnyctva Ukrajiny v umovakh jevointegraciji* [Economic security strategy of interregional cooperation of ukraine in the circumstances of european] (Manuscript), Kyjiv: NISD.
22. Lupak R.L. (2018) *Importozamishhennja v systemi ekonomichnoji bezpeky derzhavy: rehghionalnyj aspekt* [Importation substitution in the system of economic security of the state: regional aspect] (Manuscript), Kyjiv: NISD.
23. Venckovskij D. Ju. (2017) *Zabezpechennja nacionalnykh interesiv v umovakh importozalezhnosti vnutrishnjogho tovarnogho rynku* [Providing of national interests is in the conditions of the imported dependence of internal commodity market]. *Strategic priorities*, no. 2 (43). pp. 32-44.
24. Yllaryonov A. (1998) *Kryteryj jekonomycheskoj bezopasnosti* [Criteria of economic security]. Available at: http://iea.ru/article/publ/vopr/1998_10.pdf
25. Trynjko R.I. (2010) *Prodovoljcha bezpeka: analitychna diaghnostyka*. Monohrafija [Food safety: analytical diagnostics. Monograph], Ljviv (in Ukrainian)